

ENDRU MORTON

DAJANA

Njena
ispovest

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Andrew Morton

DIANA: Her True Story – In Her Own Words

Copyright © Andrew Morton 1992

This revised 25th anniversary edition, Diana: Her True Story – In Her Own Words, first published in Great Britain in 2017 by Michael O’Mara Books Limited.

(Excluding ‘In her Own Words’)

© Andrew Morton 2017

Edited edition of ‘In Her Own Words’

© Michael O’Mara Books Limited 1997, 2017

All rights reserved.

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

DAJANA

Sadržaj

Izjave zahvalnosti	9
Predgovor.	13
Sopstvenim rečima.	37

DAJANA: NJENA ISPOVEST

1 „Trebalo je da budem dečak“	127
2 „Zovite me <i>Ser</i> “	158
3 „Srce puno nade“	188
4 „Moji pozivi upomoć“	204
5 „Dragi, nestajem“	224
6 „Moj život je promenio pravac“	237
7 „Ne drmam im kavez“	259
8 „Dala sam sve od sebe“	290

DAJANA: NJENA ISPOVEST – POSLEDICE

9 „Ponestalo nam je snage“	307
10 „Moja glumačka karijera je završena“	323

11 „Biću to što jesam“341
12 „Reci mi <i>da</i> “359
13 „Narodna princeza“377
Pogovor: „Mislimo na nju svaki dan“394

Izjave zahvalnosti

Ova biografija jedinstvena je po tome što se priča koju sadrže njene stranice nikad ne bi pojavila da nije bilo usrdne saradnje Dajane, pokojne princeze od Velsa. Priča je zasnovana na dugim, snimljenim intervjuima s Dajanom, i dopunjena svedočenjima njenih rođaka i prijatelja. Poput Dajane, i oni su govorili iskreno i otvoreno, iako je to podrazumevalo odbacivanje čvrsto ukorenjenih navika diskrecije i odanosti koju bliskost s kraljevskom porodicom neizostavno iziskuje. Moja zahvalnost na njihovoj pomoći je time još iskrenija i veća.

Veliku zahvalnost dugujem i bratu princeze od Velsa, devetom erlu Spenseru, za uvide i sećanja, posebno o princezinom detinjstvu i tinejdžerskim godinama.

Hvala i baronesi Folkender, Kerolin Bartolomju, Sju Biči, doktoru Džejsmu Koltherstu, Džejsmu Gilbeju, Malkolmu Grouvsu, Lusindi Krejg Harvi, Piteru i Nejl Hikling, Feliksu Lajlu, Majklu Nešu, Delisi Nidem, Adamu Raselu, Roriju Skotu, Andželi Serota, sada baronesi Bernstajn od Krejgvela, Mjurijel Stivens, Onagu Tofou i Stivenu Tvigu.

Profesoru Džonu Tejloru i doktoru Franku Prohaski zahvaljujem za razmišljanja o nasleđu i budućnosti monarhije.

Ima i drugih, čiji me položaj sprečava da im zvanično zahvalim na pomoći. Njihova tačna usmeravanja bila su mi neprocenjiva.

Zahvaljujem i svom izdavaču Majklu O'Mari za usmeravanja i podršku na tegobnom putu od zamisli do ostvarenja brojnih izdanja koja su obeležila Dajanino konačno tragično putovanje.

ZAHVALNICE ZA FOTOGRAFIJE

Pre svoje smrti, marta 1992. godine, otac princeze od Vel-
sa, osmi erl Spenser, veoma ljubazno mi je omogućio pristup
svojim privatnim, porodičnim albumima fotografija. Mnoge
od fotografija u ovoj knjizi reprodukovane su iz tih albuma.
Izuzetno sam cenio njegovu velikodušnu saradnju.

Izvori svih ostalih fotografija u ovoj knjizi navedeni su u
potpisima.

Predgovor

Čak i s distance od četvrt veka, to je priča u koju je teško poverovati. Holivudski producenti odbacili bi takav scenario kao preteran; lepa i očajna princeza, nepoznat pisac, posrednik amater i knjiga koja će zauvek promeniti princezin život.

Princeza Dajana se 1991. bližila tridesetoj godini. Još od rane mladosti nalazila se u centru pažnje javnosti. Njen brak s princem Čarlsom, sklopljen 1981, kenterberijski nadbiskup nazvao je „bajkom“. U očima javnosti princ i princeza, blagosloveni s dva sina, princem Vilijamom i princem Harijem, predstavljali su glamurozno i saosećajno lice Kuće Vindzora. Sama pomisao da je njihov desetogodišnji brak u ozbiljnoj krizi bila je nezamisliva – čak i za zloglasno maštovitu tabloidnu štampu. Komentarišući njihovo zajedničko putovanje po Brazilu te godine, *Sandey mirror* je rekao kako oni predstavljaju „ujedinjeni front pred svetom“ i kako njihovo zajedništvo izaziva „drhtaj uzbuđenja“ u redovima mas-medija.

Ubrzo potom saznao sam neulepšanu istinu. Neočekivano mesto tog izuzetnog otkrića bio je radnički kafe u londonskom predgrađu Ruislip. Dok su radnici bučno navaljivali na slaninu,

jaja i pasulj, stavio sam slušalice, uključio stari magnetofon i sa sve većim zaprepaščenjem slušao nepogrešivo prepoznatljiv princezin glas dok je u ubrzanom toku svesti sipala svoju žalosnu priču. Osećao sam se kao da me je neko prebacio u paralelni svet, u kojem princeza priča o svojoj nesreći, o osećanju da je izneverena, o svojim pokušajima samoubistva i o dvema temama o kojima nikada ranije nisam ništa čuo – poremećaju ishrane (*bulimia nervosa*) i o ženi po imenu Kamila.

Izašao sam iz kafea ošamućen, gotovo ne verujući u ono što sam čuo. Kao da sam bio primljen u neki klub koji je čuvao veliku tajnu. Opasnu tajnu. Na putu do kuće te večeri držao sam se podalje od ivice platforme metroa, a mozak mi je ključao od iste one paranoje koja vlada u filmu *Svi predsednikovi ljudi* o predsedniku Niksonu, otkriću Votergejta i potonjim istraživanjima Vodvorda i Berstajna.

Gotovo deset godina pisao sam o kraljevskoj porodici i bio sam deo medijskog cirkusa koji je beležio njihove aktivnosti dok su kružili planetom. Bila je to, kako su govorili članovi „kraljevske zabavljačke družine“, najbolja moguća vrsta zabave u odeći. U mnogim prilikama sretao sam princa Čarlsa i princezu Dajanu na početku svakog putovanja. Razgovori s princezom bili su vedri, veseli i površni, obično o mojim drečavim kravatama.

Međutim, život kraljevskog izveštača nije tek puka zabava. Iza scene kraljevskog pozorišta bilo je mnogo napornog rada, negovanja kontakata u Bakingemskoj i Kensingtonskoj palati, gde su Velsovi stanovali u apartmanima broj osam i devet, da bi se moglo saznati nešto o kraljevskom životu nakon skidanja maski. Pošto sam pisao knjige o životu u različitim palatama, o bogatstvu kraljevske porodice, biografiju vojvotkinje od Jorka kao i druge radove, prilično sam dobro upoznao veliki broj kraljevskih službenika i prijatelja i smatrao sam da imam dobar uvid u ono što se dešava iza ograde od kovanog gvožđa. Za ovo sam, međutim, bio sasvim nepripremljen.

Moje upoznavanje s istinom dogodilo se zahvaljujući čoveku koji je baratao pomenutim magnetofonom. Doktora Džejmsa Kolthersta upoznao sam oktobra 1986. prilikom jedne uobičajene kraljevske posete u kojoj je pratio Dajanu na otvaranju novog CT skenera u njegovom Odeljenju za rendgenologiju u bolnici „Sent Tomas“ u centralnom Londonu. Posle toga sam ga, uz kafu i kolače, zapitkivao o Dajaninoj poseti. Ubrzo mi je postalo jasno da Koltherst, stari itonski đak i sin baroneta čija je porodica posedovala zamak Blarni u Irskoj više od jednog veka, već godinama poznaje princezu.

Smatrao sam da bi mi kontakt s njim mogao koristiti. Sprijateljili smo se i uživali u partijama skvoša na igralištima „Sent Tomasa“ nakon čega bismo obilno ručali u obližnjem italijanskom restoranu. Premda sklon nepovezanom razgovoru, Džejms je rado ćaskao o svim temama osim o princezi. Svakako ju je dovoljno dobro poznao, budući da ju je posećivao još dok je kao neudata devojka živela sa svojim drugaricama u Kolhern kortu u Kensingtonu i slušao je kako zaljubljeno priča o princu Čarlsu. Čak su išli zajedno i na skijanje u Francusku s prijateljima. Pošto je postala princeza od Velsa jednostavna prisnost kojom se njen život odlikovao je nestala, a Dajana je još uvek s ljubavlju govorila o svom „Kolhern kortu“, ali u prošlom vremenu.

Nakon što je posetila „Sent Tomas“, princeza je obnovila prijateljstvo s Koltherstom, te su povremeno zajedno ručali. Postepeno je i on primljen u njen tajni klub gde je imao uvid u stvarni život koji je princeza trpela umesto u fantaziju. Bilo je jasno da joj je brak narušen i da je njen muž u vezi s Kamilom Parker Bouls, suprugom njegovog druga iz vojske Endrua koji je nosio neobičnu titulu Srebrnog Štapa u Službi Kraljice.*

* *Gold Stick* i *Silver Stick* su britanske titule službenika kraljevske porodice. *Silver Stick* je komandant konjice u rangu pukovnika. *Silver Stick-in-Waiting* – titula koju je nosio Endru Parker Boulz – označava zamenika (pomoćnika) *Gold Stick-in-Waiting*. (Prim. prev.)

Gospođa Parker Bouls, koja je živela blizu Hajgrouva, seoskog doma Velsovih, bila je toliko bliska s princem da je redovno priređivala večere i druge skupove za njegove prijatelje u njegovom domu u Glosterširu.

Iako je Koltherst bio svestan da je otkrio tajnu, on nije bio jedini. Od telohranitelja koji je pratio princa u noćnim posetama Kamilinom domu u Midlvik hausu, do batlera i kuvara koji su unajmljivani da pripremaju i služe večeru za koju su znali da je princ neće jesti jer je odlazio kod svoje ljubavnice, te sobara koji je obeležavao emisije u televizijskom programu *Rejdio tajmsa* da bi ostavio utisak da je princ proveo mirno veče kod kuće – svi koji su radili za princa i princezu bili su, protiv svoje volje, uvučeni u prevaru. Njegov sobar Ken Stronah razboleo se zbog svakodnevnih obmana dok se njihov predstavnik za štampu Diki Arbiter našao u „nemogućem položaju“, održavajući pred svetom iluziju srećne porodice dok je istovremeno žmurio na sve veći jaz među njima.

Kad je princ Čarls slomio ruku u nesreći na polo utakmici juna 1990. i prebačen u bolnicu u Sirenčesteru, njegovo osoblje pomno je slušalo izveštaje policijskog radija o putovanju princeze od Velsa od Londona do bolnice. Pritom su znali da moraju iz njegove sobe da izvedu prvog posetioca – Kamilu Parker Bouls – pre nego što stigne Dajana.

Upućeni u ovu priču bili su svesni da će uzavreli kotao prevare, laži i licemerja pre ili kasnije proključati. Svakog dana pitali su se koliko će dugo trajati zavera obmanjivanja buduće kraljice. Možda zauvek. Ili sve dok oni koje je ona poštovala i divila im se ne izlude princezu govoreći joj, svaki put, zamorno, da je Kamila samo prijateljica. Njena nagađanja, ubeđivali su je oni, bila su pogrešna, puka umišljanja, kako se Kraljica Majka izražavala u svom krugu, „budalaste devojke“.

Kako je Dajana godinama kasnije objasnila u svom čuvenom televizijskom intervjuu u BBC-jevoj emisiji *Panorama*: „Prijatelji s muževljeve strane nagoveštavali su da sam opet

neuračunljiva, bolesna i da me treba smestiti u neku ustanovu dok mi se stanje ne popravi. Bezmalobesno su me se stideli.“

Daleko od toga da su bile samo sumanute uobrazilje, Dajanine sumnje su se pokazale tačnim, a bolna svest o tome kako su je obmanjivali, ne samo njen muž već i svi ostali u kraljevskoj službi, usadili su joj potpuno i razumljivo nepoverenje i prezir prema establišmentu. To su bili stavovi koji će oblikovati njeno ponašanje do kraja života.

I tako je Koltherst, ručajući piletinu na kijevski način, gledao Dajanu kako se igra svojom uvelom salatom i s mešavinom bola i tuge priča o svom sve nepodnošljivijem položaju. Shvatila je da će se, ako ne preduzme neke odlučne korake, suočiti s doživotnom robijom očajanja i laži. Prva misao bila joj je da se spakuje i pobegne u Australiju sa svojim malim sinovima. Bilo je u toj želji odjeka ponašanja njene majke, Frensis Šend Kid koja je, posle bolnog razvoda od Dajaninog oca, erla od Spensera, živela gotovo kao pustinjač na sumornom ostrvu Sejl u severozapadnoj Škotskoj.

Takav plan je, međutim, bio puka bravura koja ništa ne bi rešila. Suštinsko pitanje je i dalje glasilo: kako pružiti javnosti uvid u njenu stranu priče rasplićući istovremeno zakonske, emocionalne i ustavne čvorove kojima je princeza bila vezana za monarhiju. To zaista nije bilo lako. Da se samo spakovala i otišla, javnost i mediji, koji su čvrsto verovali u bajku, smatrali bi njeno ponašanje nerazumnim, hysteričnim i krajnje neumesnim. Što se nje ticalo, ona je učinila sve što je bilo u njenoj moći da se suoči s tim problemom. Razgovarala je s Čarlsom i bila odbačena. Zatim je razgovarala i sa kraljicom, ali je i tu udarila o zid.

Ne samo da je sebe smatrala taocem gorko neuspešnog braka već se takođe smatrala zarobljenom i krajnje nerealističnim javnom predstavom o svom kraljevskom životu i bezdušnim kraljevskim sistemom kojim su vladali, kako se izrazila,

„muškarci u sivim odelima“.* Osećala se onespobljeno, kao žena i kao ljudsko biće. U Palati su prema njoj postupali s ljubaznom snishodljivošću, posmatrajući je kao ljupki ukras njenog viteškog muža. „A u međuvremeno Njeno kraljevsko visočanstvo nastaviće da radi vrlo malo, ali radi to veoma dobro“, komentarisao je jedan privatni sekretar na sastanku govoreći o njenim budućim aktivnostima.

Imajte na umu da je ovo bila ista žena koja je 1987. učinila najviše od svih da skine stigmatu sa smrtonosnog virusa side rukujući se s teškim bolesnikom na samrti u londonskoj bolnici Midlseks. Iako nije bila u stanju da to u potpunosti artikuliše, Dajana je imala viziju svog humanitarnog rada koji je prevazilazio uobičajene, dosadne i tradicionalne kraljevske aktivnosti.

Provirujući iz svoje samotne tamnice gotovo svakodnevno čula bi zatvaranje još nekih vrata, škljocanje još poneke brave, dok je bajkovita priča pred javnošću bila dodatno nakićena. „Osećala je kako joj se nad glavom spušta poklopac“, prisećao se kasnije Koltherst. „Za razliku od drugih žena, ona nije imala slobodu da ode i povede svoju decu.“

Poput zatvorenika osuđenog za zločin koji nije počinio, Dajana je imala očajničku potrebu da ispriča svetu istinu o svom životu, o svojim mukama i svojim ambicijama. Bila je opterećena osećanjem duboke nepravde. Jednostavno, želela je slobodu da kaže ono što misli, mogućnost da ispriča ljudima celovitu priču o svom životu i da im omogući da u skladu s tim sude o njoj.

Smatrala je da bi je, kad bi mogla da objasni svoju priču narodu, svom narodu, ljudi istinski razumeli pre nego što bude prekasno. „Neka mi oni sude“, kazala je, ubeđena da je javnost ne bi tako strogo osudila kao kraljevska porodica ili mas-mediji. Međutim, njenu želju da objasni ono što je videla

* *Men in grey suits* – izraz označava moćne ljude u organizaciji, koji svoj uticaj sprovode anonimno. (Prim. prev.)

kao istinu o svom slučaju pratio je neprestani strah da bi je u svakom trenutku njeni neprijatelji u Palati mogli obeležiti kao duševnog bolesnika i staviti pod ključ. Taj strah nije bio neosnovan – kad je 1995. sniman njen intervju *Panorama*, tadašnji ministar oružanih snaga Nikolas Soams, blizak prijatelj i nekadašnji službenik princa Čarlsa, primetio da ona pokazuje znake „uznapredovale paranoje“.

Princeza i najuži krug njenih prijatelja postepeno su shvatili da, ukoliko se ne otkrije celovita priča o njenom životu, javnost nikad neće saznati ni razumeti razloge postupaka na koje bi se ona odlučila. Razmatrala je brojne mogućnosti, od naručivanja niza novinskih članaka, do snimanja televizijskog dokumentarca i objavljivanja svoje biografije. Dajana je znala kakva je njena poruka; borila se da pronađe odgovarajući medij.

Kako je onda mogla da prokrijumčari svoju poruku spoljašnjem svetu? Razmatrajući društvenu klimu Britanije, shvatila je da postoji nekoliko mogućnosti za obelodanjivanje njene priče. Kuća Vindzora je najuticajnija porodica u državi, čiji su pipci čvrsto obavijeni oko donosilaca svih odluka na televizijama i najvećem delu štampe. Ugledni mediji, BBC, ITV i takozvane ugledne novine, dobili bi kolektivni histerični napad da je Dajana nagovestila kako želi da objavi istinu o svom položaju. S druge strane, da se njena priča pojavila u tabloidnoj štampi, establišment bi je odbacio kao preuveličani trač.

Šta je princeza mogla da učini? U uskom krugu njenih bližnjih prijatelja njeno psihičko stanje već je izazivalo dovoljnu zabrinutost da neki od njih počnu da strahuju za Dajaninu bezbednost. Znalo se da je u prošlosti imala nekoliko neuspešnih i neubedljivih pokušaja samoubistva, a kako je padala u sve dublje očajanje, među njenim prijateljima pojavila se iskrena briga da bi ona mogla sebi oduzeti život; te strepnje su pak bile ublažene uverenjem da ona, na kraju krajeva, bar zbog ljubavi prema svojoj deci nikad ne bi krenula tim putem.

U to vreme princeza je znala da se pripremam da napišem njenu biografiju i bila je prilično zadovoljna mojim ranijim delom, *Dajanim dnevnikom*, pre svega zato što je uznemirio princa od Velsa svojim podrobnim opisom unutrašnjosti Hajgrouva. Tokom istraživanja za tu knjigu čuo sam nagoveštaje i govorkanja da u svetu Velsovih stanje nije najsjajnije. Ti tračevi bili su samo bljutavo predjelo uoči gotovo nesvarljive gozbe informacija koje su me tek čekale.

Iako nisam bio u potpunosti svestan toga, Dajana me je postepeno stavljala na probu. Jasno je kazala Koltherstu da nema ništa protiv da mi on ponešto ispriča. Marta 1991, on me je pozvao iz telefonske govornice na jugu Irske i rekao mi je da je lični sekretar princa Čarlsa, ser Kristofer Ejri, otpušten. Članak koji je povodom toga osvanuo u *Sandey tajmsu* potajno je oduševio Dajanu jer je znala da je potajno ispalila sopstveni projektil ka svom mužu. Bilo je i drugih proba koje, premda nisu bile baš toliko složene poput zagonetki koje je postavljala Pučinijeva princeza Turandot, takođe trebalo uspešno rešiti.

Dajana je želela da otpusti svog dugogodišnjeg frizera Ričarda Daltona i pruži priliku drugom majstoru. Pitanje je bilo kako se taktično oprostiti od njegovih usluga, da on ne bi otišao da svoju priču proda novinarima. Koltherst i ja posavetovali smo je da mu napiše iskreno pismo, kupi mu skupocen poklon i pošalje ga svojim putem. Ta jednostavna strategija je uspela.

U to vreme uopšte nisam razumeo da su ženi koja je živela u sistemu u kojem je svaku, pa i najsitniju odluku donosio neko drugi, takve sitne pobune i prkosno ponašanje pružali osećaj da drži konce u svojim rukama. Na nju su takvi postupci delovali oslobađajuće.

U jednom trenutku pitala je Kolthersta: „Da li Endru želi intervju?“ To je bilo, u svakom pogledu, zapanjujuće pitanje. Princeze uglavnom ne daju intervjuje, naročito ne one najpoznatije i najfotografisanije svog doba. To su bili dani pre njene ispovesti u *Panorami* i pre nego što je princ Čarls na televiziji

priznao svoju preljubu s gospođom Parker Boulz. To je bilo jednostavno nečuveno.

Nekoliko dana posle Dajaninog predloga, Koltherst me je pozvao u isti onaj radnički kafe u Ruislipu da čujem delić priče koji je ona želela da ispriča. Očekivao sam nekoliko kratkih rečenica o njenom dobrotvornom radu i razmišljanja o njenim humanitarnim ambicijama. Opet sam pogrešio.

Pošto sam pribeležio ponešto o njenim pokušajima samoučinstva, njenim poremećajima ishrane i muževljevom neverstvu sa ženom po imenu Kamila, pohitao sam kod svog izdavača Majkla O'Mare. Pučkajući cigaru pre ručka, saslušao je šta sam imao da mu kažem. A potom je, podozrevajući da je Koltherst lukavi prevarant, izjavio: „Ako je tako nesrećna, zašto se na fotografijama uvek smeši?“

To pitanje je upravo gađalo suštinu priče. Ako je trebalo da plivam protiv plime javnog mišljenja o princezi od Velsa i njenom mužu, bila mi je potrebna pomoć. Nekoliko zabeleški skinutih sa starog magnetofona neće biti dovoljno. Bila mi je potrebna princezina saradnja da mi, koliko god je to bila u stanju, u biografiji ispriča priču o svom životu, a ne samo o svojoj kraljevskoj karijeri, čime bi svoje strepnje, nadanja i snove stavila u odgovarajući kontekst. U svakom pogledu, knjiga koja je proizašla iz te saradnje, *Dajana: Njena ispovest*, predstavljala je njenu autobiografiju, lično svedočenje žene koja je u tom trenutku videla sebe kao učutkanu i nemoćnu.

Od samog početka Dajana se ovom projektu posvetila trenutno i s naivnim ushićenjem, pitajući se koliko će dana biti potrebno da se knjiga objavi. Postojala je jedna bitna prepreka: kako obaviti intervju s Dajanom? Iako sam žarko želeo da neposredno razgovaram s princezom, to jednostavno nije dolazilo u obzir. Kao čovek visok sto devedeset tri centimetra i dobro poznat osoblju Palace, teško bih mogao biti neupadljiv. Čim bi se saznalo da se u Kensingtonskoj palati nalazi neki novinar – a u to vreme princ Čarls je uobičajeno boravio u toj rezidenciji

– digla bi se uzbuna, a Dajana bi odmah bila sprečena u bilo kakvim indiskrecijama.

Baš kao što je otkrio i Martin Bašir, televizijski novinar koji je kasnije intervjuisao princezu, prevara je bila jedini način da se zaobiđe večno budan kraljevski sistem. Jedne mirne nedelje, novembra 1995, kad je snimao intervju, Bašir je prokrijumčario snimateljsku ekipu u Kensingtonsku palatu kad je princezino osoblje bilo odsutno.

U mom slučaju intervju s Dajanom je obavio posrednik Džejms Koltherst, savršena osoba pogodna da izvrši tu delikatnu i, kako se pokazalo, istorijsku misiju. Naoružan pitanjima koja sam mu pripremio i magnetofonom, Koltherst je seo na svoj bicikl i nonšalantno se odvezao prilaznim putem do Kensingtonske palate. Maja 1991, snimio je prvi od šest intervjuja koji su se nastavili tokom leta sve do jeseni, koji su konačno zauvek promenili način kako je svet video princezu i kraljevsku porodicu.

Koltherst se živo seća prvog snimanja:

„Sedeli smo u njenom malom salonu. Dajana je bila obučena neformalno, imala je farmerke i plavu košulju. Pre nego što smo počeli, skinula je slušalicu s telefona i zatvorila vrata. Kad god bi nas neko prekinuo pokucavši na vrata, skidala je mikrofon i sklanjala ga ispod jastučića na sofi.

U prvih dvadeset minuta tog prvog intervjuja bila je veoma vedra i nasmejana, naročito dok je pričala o svojim školskim danima. Kad smo stigli do težih pitanja, do pokušaja samoubistva, Kamile i Dajanine bulimije, osetio sam jasno olakšanje, kao da je sa sebe skinula teret.“

Negde na početku tog prvog razgovora Koltherst joj je rekao: „Samo dajte znak ako ne želite da se nečim bavimo.“ Njen odgovor bio je vrlo rečit: „Ne, ne, sve je u redu.“ Bilo je jasno da je želela da svet čuje celu istinu, onakvu kakvu je ona videla.

Povremeno je bila uznemirena i besna zbog načina kako su njen muž i kraljevski sistem postupali s njom, pa ipak, uprkos

svom osjetljivom emocionalnom stanju, ono što je princeza govorila zvučalo je veoma uverljivo jer su mnogi delovi slagalice njenog života počeli da dolaze na svoje mesto. Duboko usađena i snažna osećanja napuštenosti i odbačenosti koja su je dugo mučila počela su da izlaze na površinu. Iako je u detinjstvu bila povlašćena, ni tada nije bila srećna. Dajana je opisala sumoran emocionalni pejzaž prisećajući se kako se osećala krivom što se nije rodila kao dečak koji bi nastavio porodičnu lozu, suza svoje razvedene majke, ćutljivosti usamljenog oca i brata Čarlsa koji je uz jecaje tonuo u san.

Iako je ovaj posrednički intervju bio nesavršen metod koji nije pružao priliku za dopunska pitanja, mnoga od njih bila su suvišna jer, kad bi Dajana počela da priča, reči su joj tekle tako snažno da je jedva dolazila do daha. Bilo je to veliko olakšanje i neka vrsta ispovesti. „Bila sam na kraju živaca. Bila sam očajna“, pričala je Dajana u jednom kasnijem televizijskom intervjuu. „Mislim da sam bila strahovito prezasićena time što su me posmatrali kao neprilagođenu jer sam vrlo jaka osoba, a znam da to stvara nevolje u sistemu u kome živim.“

Razgovor o njenom životu budio je u Dajani brojna sećanja, neka vedra, a druga toliko mučna da ih je teško bilo izraziti rečima. Raspoloženje joj se neprestano menjalo. Dok je o svom poremećaju ishrane (*bulimia nervosa*), kao i o pokušajima samoubistva, govorila iskreno, čak hirovito, najmračnije je pričala o svojim prvim danima u kraljevskoj porodici; „mračnom dobu“, kako ga je nazivala.

Uvek je iznova naglašavala snažan osećaj sopstvene sudbine: uverenje da nikad neće postati kraljica, ali da je odabrana za posebnu ulogu. U dubini duše je znala da joj je suđeno da krene putem gde će monarhija biti od drugorazrednog značaja u odnosu na njen istinski poziv. Posmatrane iz današnje perspektive, njene reči deluju upečatljivo proročki.

Povremeno je pripovedala vedro i živo, naročito o svom kratkom samostalnom životu pre udaje. Čežnjivo se prisećala

svoje romanse s princem Čarlsom, a s tugom svog nesrećnog detinjstva dok je prilično strastveno govorila o uticaju Kamile Parker Boulz na njen život. Zaista, bilo joj je toliko važno da je ne smatraju budalastom ili paranoičnom, kako su često govorili prijatelji njenog muža, da nam je pokazala nekoliko pisama i razglednica upućenih princu Čarlsu od gospođe Parker Boulz, da bi dokazala da njihovu vezu nije umislila.

Ta *billets-doux*, strastvena, puna ljubavi i potisnute čežnje, ni kod mene ni kod mog izdavača nisu ostavile mesta sumnji da su Dajanina nagađanja tačna. Bilo je sasvim jasno da je Kamila, koja je Čarlsa nazivala „svojom najdražom dušom“, bila žena čija je ljubav istrajavala nesmanjenim žarom, uprkos vremenu i teškoćama u kontaktu s predmetom njenog obožavanja. „Mrzim što ne mogu da ti kažem koliko te volim“, pisala je, opisujući koliko čežne da bude s njim i uveravajući ga da je zauvek njegova. Posebno se sećam jednog rečitog pasusa koji je glasio: „Čeznem za tobom i dušom i telom.“

I pored svega toga, kako nas je obavestio advokat – vodeći stručnjak za klevete, po strogom britanskom zakonu, činjenica da znate da je nešto istina, ne dopušta vam da to i kažete. Na veliko Dajanino razočaranje i uprkos ubedljivim dokazima, u to vreme nisam smeo da napišem da su princ Čarls i Kamila Parker Boulz ljubavnici. Umesto toga, morao sam da aludiram na „tajno prijateljstvo“, koje je bacilo veliku senku na kraljevski brak. Što je možda bilo još važnije, pročitavši tu prepisku, Dajana je shvatila da su sve nade koje je gajila o spasavanju svog desetogodišnjeg braka osuđene na propast.

Koliko god da je bila posvećena ovom projektu i oduševljena njime, teška nerazrešena pitanja o kojima je bilo reći, a posebno odnos njenog muža s gospođom Parker Boulz, često su je iscrpljivali.

Budući da sam radio uz pomoć posrednika, često sam morao da nagađam o njenim raspoloženjima i usklađujem se s njima. Po pravilu, tokom prepodneva bila je najizražajnija i

energična, naročito kad je princ Čarls bio odsutan. Intervjui obavljani u to vreme bili su najsadržajniji, kad je Dajana govorila brzo i bez zastoja sipajući svoju priču. Umela je da bude uznemirujuće odvažna dok je pričala čak i o najintimnijim i najtežim razdobljima svog života.

Nakon što je prvi put spomenula svoje pokušaje samoubistva želeo sam, naravno, da saznam više o tome kada su se i gde oni dogodili. Stoga sam pripremio niz specifičnih pitanja o toj temi. Suočena s njima, Dajana se ponašala kao da je to šala. „On je bezmalo sastavio moju umrlicu“, kazala je Koltherstu.

S druge strane, razgovori koji su vođeni posle podne, kad bi ona već bila umorna, bili su znatno manje plodni. To se naročito dešavalo u slučajevima kad bi saznala da je u štampi o njoj napisano nešto loše ili prilikom nesuglasica s mužem. Tada je obično bilo najbolje usredsrediti se na srećnija vremena, sećanja na njen samostalni život ili na razgovor o njenim sinovima, princovima Vilijamu i Hariju. Uprkos svim tim teškoćama, kako su nedelje prolazile postajalo je jasno da njeno oduševljenje i uzbuđenje zbog čitavog projekta raste, pogotovo kad smo se odlučili za naslov knjige. Na primer, ako bi znala da vodim razgovor s nekim od njenih bliskih prijatelja, činila je sve što je mogla da mi u tome pomogne, dodajući još više informacija, neke anegdote i ispravke u vezi s pitanjima koje sam ranije postavljao.

Iako je gotovo nepromišljeno očajnički žudela da se njene reči pojave pred širom publikom, tu njenu želju ipak je ublažavao strah da će Bakingemska palata otkriti njen identitet kao tajnog izvora. „Duboko grlo“, da se tako izrazim, moje knjige. Shvatili smo da Dajana mora poricati da je priča potekla od nje, te da princeza, ukoliko bi joj postavili pitanje: „Jeste li se sastajali s Endruom Mortonom?“, može da odgovori nedvosmisleno „Ne!“ Zapravo, princeza je poslednja shvatila važnost te činjenice, ali pošto se uverila da će biti zadržana u bezbednoj pozadini, postala je još energičnija.

Prvu liniju odbrane činili su njeni prijatelji, koji su korišćeni kao pokriće za njeno učešće. Pored sastavljanja pitanja za princezu, poslao sam veći broj pisama krugu njenih prijatelja, zamolivši ih za intervju. Oni su se potom obraćali Dajani da je pitaju treba li da sarađuju sa mnom ili ne. Bio je to složen proces. Neke je ohrabivala, dok je kod drugih bila neodlučna, zavisno od toga koliko ih je dobro poznavala.

Mnogi od onih koji su zaista dobro poznavali Dajanu istinski su verovali da joj život ne bi mogao biti gori, tvrdeći da bi bilo šta bilo bolje od njene trenutne situacije. Imali su, takođe, osećaj da bi brana mogla pući svakog časa, da bi priča uskoro mogla da procuri, a ako bi stigla od princa od Velsa, sigurno ne bi predstavila Dajanu u dobrom svetlu. U takvoj napetoj atmosferi njeni prijatelji govorili su iskreno i otvoreno, svesni da će njihovi postupci okrenuti neželjene reflektore medija ka njima samima. Kasnije, tokom čitavog procesa, bili su spremni čak i da potpišu izjave kojima bi potvrdili svoje učešće u pisanju knjige, da bi udovoljili sumnjama urednika *Sandey tajmsa* Endrua Nila, koji je trebalo da objavi odlomke iz knjige. Dajana je kasnije objasnila zašto su njeni prijatelji govorili otvoreno: „Mnogi ljudi su videli u kakvim sam teškoćama, smatrali su da treba da me podrže i da mi na taj način pomognu.“

Ovo je potvrdila i Dajanina prijateljica i astrološkinja Debi Frenk, govoreći o njenom životu u mesecima pre objavljivanja knjige. „Dešavalo se da posle susreta s Dajanom ostanem zabrinuta i uznemirena jer sam znala da joj je put zatvoren. Kad je objavljena knjiga Endrua Mortona, osetila sam olakšanje jer je svet saznao njenu tajnu.“

Dok su se intervjui koje sam s njima vodio nastavljali, njeni prijatelji i poznanici potvrđivali su da se iza blistavih osmeha i glamuroznog izgleda krila usamljena i nesrećna mlada žena koja živi u braku bez ljubavi, koju kraljica i ostatak kraljevske porodice smatraju autsajderom, i koja je često u neskladu s ciljevima i postupcima kraljevskog sistema. Pa ipak, jedan od

o hrabrujućih aspekata priče bila je borba koju je Dajana, s promenljivim uspehom, vodila da se pomiri sa svojim životom, preobražavajući se iz žrtve u ženu koja sama kroji svoju sudbinu. Bio je to proces u kome je princeza istrajala do samog kraja.

Posle te prve seanse s doktorom Koltherstom, Dajana je znala da je prešla lični Rubikon. Odbacila je tradicionalni način kraljevskog ponašanja i počela da oblikuje sopstveni, s nejasnom predstavom o tome kako će njen put izgledati. U stvarnosti, ona je preko daljinskog upravljača razgovarala s čovekom kojeg je jedva poznavala o temama koje bi, ukoliko bi bile pogrešno predstavljene, mogle da joj unište ugled. To je u svakom pogledu bio izvanredno odvažan i potencijalno pogibeljan potez. Međutim, potpuno je uspeo.

Tokom te izuzetne godine tajanstvenosti i lukavstva, O'Mara, Koltherst i ja ne samo da smo pisali, istraživali i objavljivali ono što će postati jedinstvena književna zverka, „autorizovana neautorizovana“ biografija već smo takođe postali i njen dvor u senci, koji je nadmudrivao njene plaćene savetnike. Sve, od rešavanja problema s osobljem do izbegavanja kriza s medijima, pa čak i do pisanja njenih govora, spadalo je u našu nadležnost.

Koltherst se prisećao: „Ti govori su joj mnogo značili. Bila je to oblast u kojoj je znala da može da prenese sopstvenu poruku. To joj je pružalo istinski osećaj moći i postignuća jer je javnost zaista slušala šta ima da kaže umesto da joj samo odmeravaju odeću ili frizuru. Često se javljala, veoma uzbuđena, posle televizijskih i radio prenosa, oduševljena što su je pohvalili ili čak dobila priznanje.“

Bilo je to uzbuđljivo i zabavno vreme za sve nas jer smo učestvovali u oblikovanju najslavnije mlade žene na svetu pred nosom Flit strita i Bakingemske palate.

Iako je imala svoje vedre trenutke, ovo je bila opasna i pogibeljna igra. U dva navrata nekadašnje kolege iz Flit strita su me upozoravale da se, posle niza verodostojnih članaka o Velsovima objavljenim u *Sandey tajmsu*, u Bakingemskoj palati

uporno traga za mojom krticom. Ubrzo posle jednog takvog upozorenja kancelarija mi je obijena i pretresena, ali nije ukradeno ništa bitno, sem jednog fotografskog aparata. Od tada su skrambler telefoni i lokalne govornice bile jedini način da se Dajana oseti dovoljno sigurnom da može da priča otvoreno. Radi dodatne bezbednosti, Dajana je „pretražila“ svoj salon u Kensingtonskoj palati u potrazi za opremom za prisluškivanje – koja nije pronađena – i rutinski uništavala sve papire koji bi joj se našli na stolu. Nije verovala nikome unutar kraljevskog sistema niti van njega.

Čak ni prema Džejsmu Koltherstu nikad nije bila potpuno iskrena. Iako je besnela zbog neverstva svog muža, prikrivala je činjenicu da je uživala u dugotrajnoj premda povremenoj ljubavnoj vezi sa majorom Džejsmom Hjuitom, komandantom tenkovske brigade u prvom Zalivskom ratu, kao i u kratkoj, neobaveznoj vezi sa starim prijateljem Džejsmom Gilbijem. On je kasnije razotkriven kao muški glas na zloglasnim snimcima u aferi Skvidžgejt, telefonskim razgovorima između Gilbija i princeze, tajno snimljenim u vreme novogodišnjih praznika 1989/90. Niti je Dajana otkrila i najmanji nagoveštaj svoje zaljubljenosti u oženjenog trgovca umetninama Olivera Hoara, koji je bio predmet njene ljubavi i odanosti tokom istraživanja i pisanja knjige *Dajana: Njena ispovest*.

Posmatrano iz današnje perspektive, njena odvažnost bila je neverovatna i navodi nas da se zapitamo da li je Dajana želela da se njena verzija priče objavi prva, da bi mogla da izbegne krivicu za raspad braka. Na to pitanje nikad nećemo dobiti pravi odgovor. Zapravo, jedna od Dajaninih najtrajnijih i verovatno najintragantnijih osobina bila je da je od svih prijatelja, koliko god joj bili bliski, uvek ponešto skrivala, i poveravala se svakome odvojeno.

Dok je projekat napredovao, uz brojne telefonske razgovore između Kolthersta i princeze u vezi sa svakodnevnim pojedinoštim iz njenog života, bilo je malo vremena – ili interesovanja

– za razmatranje njenih motiva. Glavni zadatak bio je napisati knjigu koja će tačno oslikavati njen karakter, saosećajno i autentično. S obzirom na zaprepašujuću prirodu Dajanine priče, kao i tajnost njenog učešća, knjiga je morala delovati uverljivo i verodostojno.

Moje prvo iskušenje bilo je princezino čitanje rukopisa. Dostavljan joj je deo po deo, u svakoj raspoloživoj prilici. Kao i sve ostalo povezano s ovom knjigom, i to se radilo amaterski i nasumično. Do takve prilike došlo je jednog kasnog subotnjeg prepodneva kad sam morao da se odvezem biciklom do ambasade Brazila u Mejferu, gde je princeza ručala s ambasadorovom suprugom Lučijom Flehom de Limom, kako bih mogao da joj predam najnoviji deo rukopisa.

Budući da mi se pružila prilika da napišem priču o najvoljenoj ženi na svetu, prirodno je da sam žarko želeo da se uverim jesam li dobro i tačno protumačio njena osećanja i njene reči. Na moje veliko olakšanje, Dajana je odobrila moj tekst; jednom prilikom bila je toliko dirnuta potresnošću sopstvene priče da je priznala kako se gorko rasplakala.

Unosila je brojne izmene u vezi s činjenicama i njihovim isticanjem, ali samo jednu bitnu izmenu koja pruža uvid u njeno poštovanje prema kraljici. Tokom intervjua rekla je kako je, kad se u Sandringemu bacila niz stepenice dok je bila trudna s princem Vilijamom, kraljica prva došla do nje. Dajana je u rukopisu izmenila tekst i ubacila ime kraljice majke, kako se pretpostavlja, iz poštovanja prema vladarki.

Bilo je i drugih prepreka. Iako je nekoliko razgovora s Dajaninim bliskim prijateljima ozvaničeno da bi se istakla autentičnost teksta, princeza je prihvatila da knjiga mora biti neposredno vezana za njenu porodicu da bi dobila pravi legitimitet. Posle pregovora, pristala je da nam stavi na raspolaganje albume s porodičnim fotografijama Spenserovih, u kojima se nalazilo mnoštvo prelepih portreta Dajane iz detinjstva, od kojih je mnoge snimio njen pokojni otac erl Spenser.

Nešto pre njegove smrti, princeza je ocu poslala kratku poruku u kojoj mu je objasnila zbog čega je saradivala u pisanju knjige o svom životu.

Želim da te zamolim za posebnu uslugu.

Naročito mi je važno da to ostane naša tajna. Molim te da bude tako.

Autor koji mi je učinio posebnu uslugu sada piše knjigu o meni kao Dajani, radije nego o POV [princezi od Velsa]. Imam potpuno poverenje u njega – i mnogo razloga za to. Odavno je uvideo da je sistem u velikoj meri natkrililo moj lični život i želi da napiše knjigu o meni kao osobi.

To je prilika da se moja ličnost malo bolje istakne umesto da bude izgubljena u sistemu. Posmatram to kao pojas za spasavanje koji mi pomaže da se ne utopim i veoma mi je važno – a to sam shvatila kad sam sinovima pokazivala albume s fotografijama – da upamte sve ono što sam *ja*.

Potom je princeza zamolila oca da mi tokom pisanja knjige stavi na uvid porodične albume i eto, koji dan kasnije nekoliko velikih, crvenih porodičnih albuma sa zlatotiskom stiglo je u kancelarije mog izdavača u južnom Londonu. Određen broj fotografija odabran je i iskopiran, nakon čega su albumi vraćeni. Princeza mi je lično pomogla da identifikujem mnoge ličnosti koje se pojavljuju na fotografijama s njom, u čemu je beskrajno uživala jer su joj se tom prilikom vraćale mnoge lepe uspomene, naročito na tinejdžerske dane.

Takođe je shvatila kako, da bi knjiga bila istinski posebna, na naslovnoj strani moramo imati do tada neobjavljenu fotografiju. Kako nije dolazilo u obzir da organizujemo seansu fotografisanja, ona je lično za naslovnicu izabrala izvanrednu fotografiju Patrika Demaršelijea, koju je držala na svom radnom

Diana enjoyed herself enormously not least because it brought her sister down a peg or two. Yet it never entered her head for a moment to think that Prince Charles was remotely interested in romance. Certainly she never considered herself a match for the actress Susan George, who was his escort that evening. In any case life was much too fun to think about steady boyfriends. She had returned from her ill starred excursion to a Swiss finishing school desperate to begin an independent life in London. Her parents were not as enthusiastic. Her father, unhappy that she had left West Heath before completing the extra year, was disappointed when she dropped out of her finishing school as well.

She had no paper qualifications, no special skills and no burning ambitions bar a vague notion that she wanted to work with children. While Diana seemed destined for a life of unskilled, low paying jobs she was not that much out of the ordinary for girls of her class and background. Aristocratic families traditionally invest more thought and effort in educating boys than girls.

As her father began his fight back to health, Diana's mother took a hand in guiding her career. She wrote to Miss Betty Vacani, the legendary dance teacher who has taught three generations of royal children, and asked if there was a vacancy for a student teacher. There was. Diana passed her interview and, in the spring term, began at the Vacani dance studio on the Brompton Road. It was not a particularly demanding job, basically playing Ring a Ring o' Roses with a group of two-year-olds, but it did combine her love of children with her enjoyment of dance. Again she only lasted three months. For once it wasn't her fault.

In March her friend Mary-Anne Stewart-Richardson invited her to join her family on their skiing holiday in the French Alps. She fell badly on the slopes, tearing the tendons in her right ankle. For three months she was in and out of plaster as the tendons slowly healed. It marked the end of her aspirations as a dance teacher.

What made it worse was that Prince Charles seemed less concerned about her predicament than that of his friend Camilla Parker-Bowles. When he called Diana on the phone he often spoke in sympathetic tones about the rough time Camilla was enjoying because there were three or four press outside her then home of Bolehyde Manor in Wiltshire. Diana bit her lip and said nothing, never mentioning the virtual seige she was living under. She didn't think that it was her place to do so nor did she want to appear to be a burden to the man she longed to marry.

As the romance gathered momentum, Diana began to harbour doubts about her new friend Camilla Parker-Bowles. She seemed to know everything that she and Charles had discussed in their rare moments of privacy and was full of advice on how best to handle Prince Charles. It was all very strange. Even Diana, an absolute

Dajana je svojeručno unela više izmena u originalni rukopis.

stolu u Kensingtonskoj palati. Ta fotografija, kao i fotografije nje i njene dece, objavljene u knjizi, bile su joj omiljene. Za ovo jubilarno izdanje knjige *Dajana: Njena ispovest*, odabrali smo do tada neobjavljenu Demaršelijeovu fotografiju.

Bili su to trenuci mira uoči pripremanja oluje. Kao datum objavljivanja knjige najavljen je 16. jun 1992. i, kako se taj dan bližio, napetost u Kensingtonskoj palati je rasla. Dajanin novoimenovani lični sekretar Patrik Džefson opisao je atmosferu kao „posmatranje kako se lokva krvi polako širi cureći ispod zaključanih vrata“. Januara 1992, princezu su upozorili da je Bakingamska palata svesna njene saradnje u pisanju knjige, iako u toj fazi oni još nisu znali ništa o njenom sadržaju. Uprkos tome, Dajana je ostala nepokolebljiva u svom učešću u tom poduhvatu. Znala je da se priprema prava kataklizma, ali nije nimalo sumnjala da će je preživeti.

U pismu Džejmsu Koltherstu, nekih šest meseci uoči objavljivanja knjige, napisala je: „Očigledno se pripremamo za erupciju vulkana i osećam se spremnom da se izborim sa svim što nam se nađe na putu! Hvala što ste verovali u mene i što ste se potrudili da me razumete – takvo je olakšanje što više nisam sama i što je *u redu biti ja*.“

Do vulkanske erupcije došlo je 7. juna 1992, kad se u *Sandey tajmsu* pojavio prvi odlomak iz knjige pod naslovom: „Bezosećajni’ Čarls pet puta naveo Dajanu na pokušaj samoubistva“. Podnaslov je glasio: „Propast braka izazvala bolest: princeza kaže da neće biti kraljica.“

Teško je danas, kad je priča o njenom nesrećnom životu postala opštepoznata, i potkrepljena činjenicom da su princ Čarls i Kamila Parker Boulz u srećnom braku već više od petnaest godina, objasniti zgražanje, gnušanje i zaprepasćenje kojim je dočekan prvi odlomak knjige. Kritike su bile oštre i neumoljive. Kanterberijski nadbiskup upozoravao je na štetnost po sinove, jedan poslanik predložio je da me zatvore u londonski Tauer,

dok je predsedavajući Žalbene komisije štampe* lord Mekgregor optužio medije da „upliću prste u tuđe duše“.

Tokom halabuke koja je potom usledila, knjigu je osudilo i odbacilo mnoštvo velikih knjižara i supermarketa, zbog čega je postala najzabranjenija knjiga devedesetih godina u Britaniji. Ironija sudbine u ovoj priči jeste to što je biografija napisana i objavljena uz potpunu i svesrdnu saradnju ličnosti o kojoj govori pobožno bojkotovana pod sumnjom da predstavlja lažnu sliku Dajaninog života.

Što se Dajane ticalo, ona je osećala olakšanje što je njena priča napokon obelodanjena, ali se istovremeno očajnički nadala da će njena verzija o saradnji držati vodu. Kad u Palati bude stavljena na optuženičku klupu, morala je da bude sposobna da porekne svoje učešće.

Tu ulogu je odigrala veoma uverljivo. Pisac i velika televizijska zvezda Klajv Džejms rado se priseća kako ju je za ručkom pitao da li ona stoji iza te knjige. Napisao je: „Bar jednom me je, međutim, otvoreno slagala. 'Stvarno nisam imala nikakve veze s tom knjigom Endrua Mortona', kazala je. 'Ali pošto su moji prijatelji razgovarali s njim, morala sam da ih podržim.' Izgovarajući te reči, gledala me je pravo u oči, te sam se uverio koliko je ubedljivo umela da izgovori laž.“

Prvi dani objavljivanja nastavaka iz knjige svakako su stavili Dajaninu odlučnost na probu do krajnjih granica. Ubrzo je stigla i podrška javnosti, koja joj je oduvek toliko značila. Iako je Dajanin javni imidž prošao kroz neverovatan preobražaj kad je ispričana njena priča, mislim da ona zapravo nikada nije razmišljala o posledicama svojih postupaka. Kad su je kasnije pitali o tome, odgovorila je oklevajući: „Ne znam. Možda ljudi bolje razumeju, možda ima mnogo žena koje isto tako pate ali

* Reč je o *Press Complaints Commission*, regulatornom telu britanske štampe, čiji su članovi bili predstavnici najvećih izdavača. Ovo telo prestalo je da postoji 2014, kad ga je zamenila *Independent Press Standards Organisation* (IPSO). (Prim. prev.)

u drugačijem okruženju i koje ne mogu da se suprotstave jer im je samopoštovanje sasečeno.“

Još jednom se njen instinkt kad je reč reakciji pokazao nepogrešiv. Hiljade žena, mnoge od njih iz Sjedinjenih Američkih Država, rekle su kako su čitajući o njenom životu otkrivale i istraživale sopstveni. Princeza Dajana bila je zasipana pismima. Mnoga su stizala od onih koji su patili od poremećaja ishrane i u tišini prihvatili svoj usud. Za mene je jedan od najdirljivijih bio primer mlade žene iz Perta, u Zapadnoj Australiji, koja je patila od bulimije i jedva je umela da čita i piše, ali se zavetovala da će, nadahnuta Dajanim ličnom hrabrošću, unaprediti svoje obrazovanje i svoj život. Bila je to izvanredna reakcija – i Dajani je mnogo značila.

Tokom godina često se čulo mišljenje da je Dajana zažalila što je učestvovala u pisanju knjige, da ju je to predstavilo u lošem svetlu u kritičnom trenutku njenog života. Istina je da je ona ostavila ono što je nazivala „mračnim dobom“ svog života iza sebe i da je jedva čekala da krene ka sadržajnijoj budućnosti. Prema sećanju njenog prijatelja, filmskog producenta lorda Putnama: „Priznala je šta je uradila. Znala je šta radi i proračunato je rizikovala iako se strahovito plašila. Ali uveravam vas da od nje nisam čuo ni reč kajanja.“

U mesecima koji su usledili posle tog značajnog događaja, knjiga ne samo da je promenila sliku monarhije u očima javnosti i primorala princa i princezu od Velsa da se napokon suoče s ruševinama svog braka već je takođe donela i nešto o čemu je Dajana sanjala – nadu; priliku za ispunjenje, za slobodu i budućnost u kojoj će napokon biti slobodna da bude ličnost za sebe.

U poslednjih pet godina, a posebno u poslednjih nekoliko meseci njenog života, svet je video procvat Dajanimog humanitarnog duha i kvalitete koji bi, siguran sam, ostali duboko zakopani u njoj da nije skupila hrabrost i odlučnost da javno otkrije stvarnost svog života. Dajana je postigla taj cilj, a mišljenje javnosti o njoj moglo se proceniti po brdu cveća ispred Kensingtonske

palate i na drugim mestima, kao i o izlivu bola koji nije zahvatio samo njenu zemlju već i ostatak sveta kad je prerano poginula u saobraćajnoj nesreći u Parizu, 31. avgusta 1997.

Nje više nema, ali njene reči ostaće s nama zauvek. Priča zabeležena na stranicama knjige *Dajana: Njena ispovest* potekla je s njenih usana. Nije bilo reflektora, proba, ponavljanja ni slatkorečivosti. Njene reči tekle su iz srca, oslikavajući živopisno i ponekad bolno podrobno tugu i usamljenost što su mučili ženu koja je širom sveta bila voljena i obožavana. Dok sam pisao knjigu *Dajana...*, njeno svedočenje je *sotto voce* bilo usađeno u čitav tekst – ukratko, citirano od reči do reči ili preko posrednika. Jedan od trajnih razloga za tugu u njenom kratkom životu bio je taj što joj se nikad nije pružila prilika da, kako se izrazio njen brat, „javno propeva“. Nakon njene smrti konačno sam u novo izdanje knjige mogao da uvrstim transkript njenih neulepšanih reči. Međutim, čak i tehnološka ograničenja sprečila su nas da uključimo sve ono što smo želeli. U jednoj prilici, na primer, Koltherst je upotrebio izgovor da leći princezino bolno rame da bi obavio intervju; nažalost, mašina koju je koristio bila je tako blizu mikrofona da je buka ometala njen glas. Danas smo, zahvaljujući napretku moderne tehnologije, uspeli da izdvojimo njene reči i sada mogu da podelim s čitaocima sveobuhvatniji sadržaj njenih istorijskih i jedinstvenih intervju.

Ova knjiga je podeljena u tri dela: prvi deo predstavlja uređeni transkript Dajaninih intervju koji je sačinjavao osnovu prvobitnog izdanja knjige *Dajana: Njena ispovest*; drugi deo čini sama biografija, dok je poslednji deo opis svega onoga što je usledilo nakon objavljivanja knjige, od 1992. do danas.

Da je Dajana proživela čitav život verovatno bi u nekom trenutku napisala memoare. Nažalost, to više nije moguće. Svedočanstvo koje sledi predstavlja njenu životu priču, onakvu kakvu je ona želela da ispriča. Njene reči su sada sve što nam je od nje ostalo, njeno svedočanstvo, nešto najbliže njenoj autobiografiji što ćemo ikada imati. To joj niko ne može uskratiti.

Dajana, princeza od Velsa sopstvenim rečima

Napomena izdavača: Tekst koji sledi odabran je i uređen iz opširnih snimljenih intervjuja koje je Dajana, princeza od Velsa, dala 1991/92. Endruu Mortonou, za objavljivanje u knjizi *Dajana: Njena ispovest*.

DETINJSTVO

[Moje prvo sećanje] je zapravo miris unutrašnjosti mojih kolica. Bio je to miris plastike i krova. Rođena sam kod kuće, ne u bolnici.

Najveći potres nastao je kad je mama odlučila da ode. Toga se svi živo sećamo – nas četvoro. Svi imamo sopstvena tumačenja onoga što je trebalo da se dogodi i što se desilo. Ljudi su zauzimali različite strane. Neki međusobno nisu razgovarali. Što se mog brata i mene tiče, bilo je to vrlo nejasno i bolno iskustvo.

Čarls [njen brat] mi je nedavno rekao da nije bio svestan koliko je taj razvod uticao na njega sve dok se nije oženio i započeo samostalan život. Ali moje sestre

– njihovo odrastanje odvijalo se daleko od nas. Vidali smo ih za praznike. Ne pamtim to kao nešto naročito prijatno.

Obožavala sam stariju sestru i prala sam joj odeću kad je dolazila iz škole. Pakovala sam njen kofer, spremala joj kupke, nameštala krevet... Radila sam sve to i smatrala da je to divno. Ubrzo sam shvatila da to i nije bila tako dobra ideja. Zapravo sam oduvek brinula o svom bratu. Moje dve sestre bile su veoma nezavisne.

Često smo menjali dadilje jer je tata bio vrlo privlačan raspuštenik i pravi mamac za udavače. Smatrali smo da su one dolazile tu zbog njega, radije nego da bi se brinule o mom bratu i meni. Ako nam se ne bi svidele, zabadali smo im igle u stolice i bacali im odeću kroz prozor. Uvek smo ih smatrali pretnjom jer su pokušavale da zauzmu mesto moje majke. Sve su bile veoma mlade i lepe. Otac ih je birao. Bilo je veoma uznemirujuće vratiti se jednog dana iz škole i zateći novu dadilju.

Oduvek sam osećala da sam sasvim drugačija od svih ostalih, vrlo povučena.

Oduvek sam osećala da sam sasvim drugačija od svih ostalih, vrlo povučena. Znala sam da idem u drugačijem pravcu, ali nisam imala pojma kuda. Kad mi je bilo trinaest godina, rekla sam ocu: „Znam da ću se udati za nekog poznatog“, smatrajući da bih mogla postati žena nekog ambasadora – ne baš nekog na vrhu, na samom vrhu. Bilo je to veoma nesrećno detinjstvo. Moji roditelji su imali pune ruke posla baveći se sobom. Mamu sam većito zaticala kako plače. Tata nikad nije pričao s nama o tome. Nismo smeli ništa da pitamo. Previše